POMPILIU ELIADE

CATILINARA

ROSTITĂ LA

Intrunirea Partidului Național-Liberal

DE LA

18 Februarie 1907

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA ZIARULUI «VOINȚA NAȚIONALĂ»

56, Victoriei — Academiei, 17

1907.

www.digibuc.ro

CATILINARA

ROSTITĂ LA

INTRUNIREA PARTIDULUI NAȚIONAL-LIBERAL

de la 18 Februarie 1907

Nu există — pentru fie care din noi — de cît un singur fel de a vorbi. Cunosc pe cine-va care ar fi vrut să se introducă pieziș în Universitatea noastră și să vorbească studenților limbagiul vrednic de dojană cu care s'a obicĭnuit să corupă gustul mulțimiĭ în întrunirile publice; nouă însă, profesorilor universitarĭ, să ne fie îngăduit a vorbi pretutindenĭ limbagiul cuviincios, plin de argumentare, și liniștit al Universității. Aceasta, iubiți cetățenĭ, pentru treĭ cuvinte:

Intîiŭ, pentru că noĭ care avem datoria de a răspîndi adevărul într'un cerc restrîns de studenți, avem și pe aceea de a o răspîndi într'un cerc maĭ numeros, cînd e vorba de interesele imediate ale națiuneĭ. Și de ce expunem noĭ adevărul studenților? Pentru ca dînșiĭ să-l răspîn-

www.digibuc.ro

deasc㎠, mai curînd saŭ maĭ tîrziŭ, la rîndul lor, tuturora. Cînd însă împrejurările devin excepţionale, datorĭ sîntem să nu maĭ suferim întîrziere, să expunem noĭ înşi-ne de-adreptul adevărul maselor, — profesorĭi tineretuluĭ devin pentru un moment profesorĭĭ poporuluĭ.

In al doilea rînd, mi se pare că se tace de obiceiŭ publiculuĭ întruniriior necinstea de a fi crezut maĭ puţin pricepător orĭ mai naiv de cît este în realitate. E un an de cînd am vrut să-mĭ lămuresc singur adevărul. Experienţa mea de anul trecut mi-a dovedit cu prisosinţă că publicul înţelege mult mai mult şi simte mult maĭ fin de cum se crede de regulă.

In sfîrşit, să ne aducem aminte că cuvîntul a fost dat omuluĭ de natură orĭ de Dumnezeŭ spre a-l distinge de restul animalelor. Dar prin ce se distinge omul ? Prin progres. Orĭ-ce cuvîntare decĭ care nu ţinteşte şi care nu are drept urmare de a înainta pe om este o cuvîntare nu numaĭ nefolositoare, dar şi împotriva naturiĭ. Decĭ nu numaĭ profesorĭĭ n'aŭ să coboare tonul lor în întruniri, dar noĭ toţĭ cîţĭ vorbim în întruniri trebue să ne înălţăm vorbirea, în felul profesorilor. Orĭ-ce tribună e o catedra, orĭ-ce ascultător un student, orĭ ce orator un profesor. Şi ce ? Nu sîntem noĭ toţĭ aicĭ cîţĭ vorbim, nişte profesorĭ, în spre luminarea neamuluĭ nostru ?.. Această afirmare, spusa

www.digibuc.ro

pe un ton potolit, poate totuşi să ducă la urmări de o oare-care gravitate. Căci dacă este vorba să nu învăţăm aici nimic, să ne strîngem şi apoi să ne împrăştiem în aceeaşi stare de spirit pe care o aveam cu o zi înainte, mai bine nu ne-am mai fi reunit, mai bine am curma aci întrunirea noastră. Iar dacă dimpotrivă, adresîndu-ne minţii d-voastra, ajungem să vă înflăcărăm, ajungem la acelaşi rezultat ca şi cum ne-am fi îndreptat de la început entuziasmului d-voastră, dacă vă împingem la act, dacă raţiunea d-voastră coboară din minte la inimă şi sluj-şte să înarmeze voinţa d voastră, — nu mai sîntem răspunzători de nimic : Orî-ce hotărîre veţi lua, în asemenea împrejurări, este sfîntă, căci va fi în numele raţiunii, adică în numele dreptăţii, adică în numele naturii, adică în numele lui Dumnezeŭ !..

* * *

A murit proiectul de lege asupra învăţămîntului. Nu voiŭ zice despre dînsul nimic saŭ «numai bine». Voiŭ zice, dacă vreţi, că acest minunat proiect — dimpreună cu raportul care îl îndreptăţea — eraŭ nişte adevărate capo d'operă : capo d'opere de logică (şi le vom da ca model elevilor noştri de liceŭ de clasa VI), capo d'opere de stil (şi le vom pune în mîinile elevilor noştri de clasa IV), capo d'opere de bună cuviinţă şi de

www.digibuc.ro

morală (şi le vom pune pe masa de noapte a tuturor d-şoarelor). Cine mă va contrazice ? Să ne descoperim cu respect în faţa corpului schilodit al adversarului nostru! — Nu vă voiŭ vorbi nici despre actualul ministru al instrucţiunii publice. Acea grabă de a reforma în cinci-spre-zece zile cea mai de frunte instituţie de învăţământ a ţării ; acea încredinţare că lucrarea zămislită va rămîne de veci, ca un monument neperitor, în analele şcoalei naţionale ; acea fulgerare care a trebuit să-i străbată spiritul cînd şi a închipuit că a găsit mijlocul de a îngenunchia partidului săŭ universităţile amîndouă ; acea mirare în faţa intîiei rezistenţe ; acea laudă nesocotită de la tribuna Camerei că va zdrobi piedicele cele mai îndrăzneţe ; acea răbdare de a asculta zile întregi criticele convingătoare ale adversarilor săi din parlament ; acea spaimă de a vedea îndreptîndu-se în spre dînsul, gata să-l prăbuşească de pe înălţime, cele două uriaşe institute de cultură ; acea necesitate de a recurge la ajutorul colegilor săi ; acea necesitate şi mai crudă de a retrage unul după altul toate articolele legii lui, mai întîi pe cele mai puţin însemnată, apoi treptat pe cele mai fundamentale, apoi întreagă legea ; acea ruşine fără seamăn, în care s'a învălvit, făcînd să i se voteze de un număr îngust de partizani o moţiune de încredere, pe

www.digibuc.ro

cînd ţara întreagă, alături cu reprezentanţii ştiinţei, îi vota o alta de cea mai nedesăvîrşită neîncredere; acel curagiŭ eroic de a mai supravieţui încă, în minister, legii sale; urmat poate de acea nevoe sufletească de a auzi şoptindu-i-se de către partizani, de către prieteni, de către rude, că lumea întreagă s'a înşelat, că lucrarea retrasă era o adevărată minune legislativă, că se va reveni asupra ei, că o capitulare nu înseamnă o înfrîngere..., toate aceste emoţiuni pe cari le-a încercat, le încearcă şi le va încerca încă multă vreme un suflet care, în definitiv, nu e cel din urmă de pe lume... nu vi le-aşi dori nici odată d-v., n'aşi dori să le încerc însu-mi nici odată; domnilor, mi e milă de actualul ministru al instrucţiunei publice!...

Să lăsăm deci la o parte şi legea şi pe ministrul ei, — şi pe răposată şi pe muribund, şi pe ziua de eri şi pe ziua de azi, — şi fiind-că sîntem împinşi de sentimente creştineşti, să ne întoarcem toată asprimea creştinească împotriva noastră înşi-ne, căci noi sîntem sănatatea şi noi sîntem ziua de mîine.

Vă acuz pe d-v. cîţi sînteţi aici, acuz pe prietenii noştri politici cari lipsesc de la această întrunire, acuz pe şefii noştri, mă acuz pe mine, acuz spiritul public întreg al ţărei de toate calamităţile de cari suferim astăzi. Alţii vă vor spune acesteaşi

www.digibuc.ro

cuvinte într'un înţeles deosebit. Eŭ, profesor, le voiŭ lua într'un înţeles maĭ înalt. Toate relele de carĭ sîntem bîntuiţĭ sînt greşala noastră, fiind-ca ies dintr'un fel al nostru vinovat de gîndire, ies din mintea noastră maĭ mult din faptele altora. Să ne studiem noĭ pe noĭ şi să nu ieşim de¦ aicĭ pînă nu vom zdrobi în sufletele noastre o falsă, o învechită şi o primejdioasă legendă.

* * *

Multe nefericirĭ s'aŭ abătut asupra ţărĭĭ acesteia, dar dintre toate una este maĭ înfricoşătoare, care şi deosebeşte istoria eĭ de istoria celoralalte neamurĭ. E că *pe cînd celealalte popoare aŭ cunoscut un singur veac de mijloc, noĭ am cunoscut două*. Şi pe cînd în partea întîia a istoriceĭ noastre a biruit forţa brută, în a doua a biruit vicleniа şi minciuna. A rămas ca moştenire de la acest de al doilea veac de mijloc ideea că uşurinţa vorbireĭ, ea singură, e o dovadă netăgăduită de superioritate, e un dar de o ordine maĭ înaltă a parte, întocmeşte ea singură un talent deosebit, pe care l'am amestecat cu acela ce în alte ţărĭ e numit «talentul oratorieĭ». Iar cînd personagiul întruneşte pe lîngă această însuşire, şi pe aceea de a şti să încurce saŭ să înşele pe contimporaniĭ săĭ, de a izbuti să se învălue ca într'o pavăză, de o ceată din ce în ce maĭ numeroasă, din ce în

www.digibuc.ro

mai flămîndă, din ce în ce mai îndrăzneață, și din ce în ce mai primejdioasă de partizani, atunci admirațiunea noastră nu mai cunoaște margini, limba noaatră nu mai cunoaște cuvinte, și omul nostru pe lîngă «orator», e calificat, în lipsa unui epitet și mai hotărîtor, cel puțin «un om mare»!

«Un om mare»! Dar cuvintele trebue să-și aibe înțelesul lor și e bine să ne întrebăm, în această întrunire, care poate fi înțelesul acestui epitet rar, pe care nu mulți oameni îl merită în istorie, de: «om mare»! Ce este un «om mare? Om mare este, de sigur, acela ce are suflet mare, sufletul peste măsură de încăpător. Încăpător de ce? de sigur, de alte suflete. Omul mare este acela de nu trăește el în el, ce trăește într'un număr mare de alte suflete, ce simte dimpreună cu dînsele, ce se jertfește intereselor lor. Omul mare este cel ce se ocupă de fericirea obștească, ce își însușește interesul general al patriei lui, al omenirii. Omul mare este încă acel ce depășește interesele zilei de azi, ce privește în viitor și, cu prevedere, își ia măsuri în privința zilei de mîine. Omul mare e cel ce lasă după sine o operă durabilă, cel ce merită bine-cuvîntările contimporanilor și ale urmașilor. Dar omul care trăește ghemuit strîns în fundul egoismului său, care nu se gîndește de cît la interesele sale proprii sau

www.digibuc.ro

ale unei cete restrînse de partizani (ceea-ce este o altă formă a îngrijirii de sine), omul care, în gîndirile şi în faptele sale, nu depăşeşte marginele zilei de azi, — acela este, iubiţi cetăţeni, dacă cuvintele aŭ un înţeles, tocmai opusul omului mare, este omul nespus de mic, este omul microscopic, omul vrednic şi de dispreţul nostru care îl vedem la lucru azi, şi al urmaşilor care îl vor studia, miraţi, mîine. — Să ne ferim de «oamenii mari» cu suflete mici şi să privim pornirea noastră de a-i admira ca o boală a minţii noastre.

Dar acum vom cunoaşte întinderile unui suflet? Nu putem pătrunde înăuntrul unui om şi nu putem ghici chipul lui deosebit de gînditor.

De sigur, şi de aceeea vom judeca pe oameni mai întîi după faptele lor, apoi după semenii de cari ştiŭ să se înconjure. Omul mare, fiind un om folositor, se va recunoaşte după faptele lui folositoare şi după oamenii folositori dimprejurul-i. Deci, cînd un om de guvernămînt, după ani mulţi de activitate politică, nu va avea îndărătul său de cît fapte ca «conversiunea» ori ca «loteria de Stat» ori ca «suprimarea învăţămîntului ţărănesc», vă întreb: Unde consistă mărirea? — Şi cînd, pe deasupra tuturor năzuinţelor lui politice, cea mai de frunte şi, după sine, cea mai de laudă este aceea

www.digibuc.ro

de a întreține patimele cele mai joase ale contimporanilor săi, de a corupe tot mai mult atmosfera morală dimprejuru-i, de a se servi de guvernămîntul său numai ca o armă spre încurajarea celor răi, spre înfricoşarea oamenilor de bine, vă întreb încă odată: Unde consistă mărirea?—E greu de dat epitete drepte unui om, e greu de găsit un criteriu adevărat de judecata oamenilor. Dar eu sunt sigur că va veni un moment cînd se vor mira urmaşii de felul nostru de judecată. Căci ei nu vor judeca pe oameni după cuvînt, ci după alte două criterii mult mai sigure; ei vor întreba pe fiecare: «Ce e înăuntrul tău?»—«Cine e împrejurul tău»? Cu acelaşi criteriu, ne vor judeca şi pe noi cei de astă-zi. «In mintea mea nu a fost nimic, împrejurul meu au fost nişte... nimicuri, şi totuşi contimporanii mei, în ciuda ta, istorie, m'au decretat de «om mare»!... O timpuri! o moravuri!

— «Dar, îmi veţi zice, omul pe care îl ţinteşti, este un orator mare. Are păcatele pe care le spui, dar nimeni nu-i poate tăgădui darul lui de vorbă».—Dacă înţeleg bine, vreţi să ziceţi, că este un suflet mic şi o gură mare. Am putea subscrie cu toţii această formulă. Dar să lăsăm la o parte cuvîntul de «orator», precum şi pe acela de «gură de aur» pe care îl întrebuinţaţi cîte odată ca în

www.digibuc.ro

batjocură. Aud lăudîndu-i-se mai ales darul de a vorbi îndelung şi pe negîndite asupra subiectelor celor maĭ grele. «Pe negîndite»! Ca şi cum ar fi un merit să nu se slujească cineva nicĭodată de judecata, pe care o are într'însul !...

Dumnezeŭ ne-a dat o minte, iubiţĭ cetăţenĭ, ca să ne slujim zilnic de dînsa, şi nu ca să ne lepădăm de ea. Să ne întrebăm decĭ, ca la şcoală, ce poate să însemne un «orator» ? Căcĭ e bine să nu pronunţăm cu uşurinţă cuvinte, din care parte decurge tot răul nostru.

Oratoria este, de sigur, darul cuvîntuluĭ. Dar ce ne atrage în cuvînt nu e cuvîntul el însuşĭ, de vreme ce cuvîntul singur, ca cuvînt, e o simplă mişcare a aeruluĭ şi e un sunet, care n'aŭ nimic atrăgător într'însele. Ce ne atrage în cuvînt e ce se ascunde la spatele cuvîntuluĭ, ce îl produce şi îl înalţă. Cuvîntul e sufletul. Gesturile, ochiĭ, timbrul voceĭ însuşĭ sînt sufletul. Cu cît sufletul e maĭ adînc, cu atît cuvîntul e maĭ puternic. Unde lipseşte sufletul, gesturile pot fi numeroase, dar sînt monotone ca ale unuĭ automat ; ochiĭ se pot întoarce în toate părţile, zglobiĭ ca aĭ unuĭ canar, sînt lipsiţĭ de adîncime; vocea însăşĭ nu va avea în sine nimic grav, nimic impunător, nimic bărbătesc : va aduce aminte sunetul unuĭ vas spart saŭ glasul uneĭ femeĭ bătrîne supărate... Se poate şi cu-

www.digibuc.ro

vînt fără suflet, se poate şi suflet fără cuvînt, dar elocinţa este cuvîntul scăpărînd din adîncul sufletuluĭ. Strămoşiĭ noştri Romanĭ defineaŭ pe orator : «Un om de bine, deprins să vorbească»: «un om de bine» maĭ întîĭ, «deprins la vorbă» maĭ în urmă... Dar omul la care cuvîntul o ia înainte şi în care sufletul nu există, acela nu e orator. Să încetăm deci de a maĭ amesteca la olaltă limbuţia pură şi simplă cu darul înalt al vorbiriĭ.

Nicĭ «om mare» dar, nicĭ orator de frunte. Există, în mijlocul d-v., printre bărbaţiĭ noştri politicĭ, printre cuvîntătoriĭ noştri publicĭ, printre advocaţiĭ noştri, maĭ ales din noua generaţie, bărbaţi cu mult mai iustruiţi, cu mult mai serioşĭ, cu mult maĭ consecinţĭ lor înşile de la o zi la alta, şi chiar, ca dar de vorbire, cu mult maĭ bine înzestraţi de cît personagiul primejdios astă-zĭ la putere şi pe carĭ îl porecliţi «Gură de aur».Cine se gîndeşte la dînşiĭ? Cine-ĭ admiră? Cine-ĭ încurajează ? Pe cînd toată atenţia şi toată admiraţia se întorc copilăreşte în spre omul pe care legenda l-a înzestrat cu toate însuşirile ! Discursurile luĭ, uimitoare în repeziciunea lor, la auz, sînt dezamăgitoare, la citire ; gîndirile luĭ nu recunosc nicĭ o ordine ; fraza luĭ e în vecinică neînţelegere cu bunul gust şi cu gramatica.... Unde să se ascunză talentul luĭ nepreţuit, dacă

www.digibuc.ro

nu-l regăsim nici în «fond», nici în «formă» şi nicĭ în timbrul glasuluĭ ?

Aplaudaţĭ,—dar aceste aplauze se întorc împotriva d-v. Căcĭ d-v. aţĭ creat legenda superiorităţiĭ acestuĭ om şi d-voastră l'aţi învăluit în toate darurile. Dar este minutul de a face să înceteze legenda. Aţĭ plătit-o scump şi veţĭ plăti-o şi maĭ scump încă. Căcĭ o spun în auzul tuturor şi cuvintele mele să vă rămînă vecĭnic întipărite în minte : dacă nu renunţăm la ideea de a face dintr'un egoist un «om mare» şi dintr'un limbut un «orator», — pierim. Relele de carĭ ne plîngem vin din viţiul nostru de gîndire, maĭ mult de cît din viţiile omuluĭ nostru. Natura se mulţumise să puna într'însul germenii corupţiuneĭ sociale ; pe aceĭ germenĭ însă, de anĭ de zile, prin îngăduire şi prin admiraţiune nesocotită, *noĭ* ĭ-am dezvoltat. Să zdrobim legenda decĭ, saŭ să ne împrăştiăm, fără drept de a ne maĭ plînge.

Dar cum se numeşte acest om ?

Toată sala. — Take Ionescu !.... Take !....

— Nu l-aţĭ numit bine. Studiind pe acest om în singurătate, auzind vorbindu-se despre el de către unul şi de către altul, mi s'a părut de odată o figura cunoscută. Unde l-am maĭ întîlnit pe acest om ? Din întîmplare l-am regăsit în citirile mele din copilărie. Cicerone vorbeşte despre dînsul într'unul din discursurile sale.

www.digibuc.ro

Acest om a mai trăit odată pe pămînt, în veacul întîi înainte de Christos, şi a pus în grea cumpănă la un anume moment destinele patriei noastre mume, Roma.

«Dintre toţi conjuraţii, Catilina era «cel mai de temut, dar numai în preaj«ma cetăţii. El ştia tot, putea răz«bate pretutindeni, îndrăznea să în«tîmpine pe oameni, să adîncească «intenţiile lor, să le ceară servicii; «făcut să zămislească crima, destul de «înzestrat la vorbă ca să te facă păr«taş la ea, destul de îndrăzneţ ca să «o făptuiască. Anume oameni erau «aleşi şi însemnaţi de dînsul spre îm«plinirea planurilor lui, dar nu se «mulţumea numai să dea ordine. Vi«zita totul, pregătea totul, veghia to«tul; se punea la lucru el singur...»

Acest portret — pe cît vedeţi, nu fără oare-care elogii — e aşa de asemănător, în cît te simţi prins într'un oare-care misticism. Îţi vine să crezi că personagiul, după după ce a primejduit pe strămoşi, a înviat întradins, după douăzeci de veacuri, ca să se răzbune, răspîndind corupţia printre cei mai tineri urmaşi ai Romanilor... Căci, cetăţeni, strămoşii noştri aŭ îngăduit mai puţin timp de cît noi, pe Catilina.

* * *

Catilina a vrut într'o zi sa intre la Universitate. Două simţiminte puternice îl împingeaŭ la aceasta. Mai întîiŭ, auzise în atîtea rînduri, bietul

www.digibuc.ro

om, lăundîndu-se că e un bărbat de Stat incomparabil, o stea fără pereche, un orator fără rival, în cît n'a înţeles cum s'ar mai putea să fie ranguri înalte fără el, instituţii de mîna întîiĭ în care să nu străbată. «Nu sunt eŭ faimoasa *Gură-de-aur* ?» Mîine va dori să fie episcop or mitropolit, în curînd general de divizie, mai apoĭ secretar perpetuu al Academieĭ, şi va face chiar să se voteze de către partizaniĭ săĭ o lege în acest sens. De o cam dată s'a mulţumit să fie profesor la Universitate.

Pe lîngă ambiţie, a mai fost mînat de un simţimînt mai puţin vrednic de mărturisit, dar de nenumărateorĭ mai adînc, de simţimîntul clocotitor al răzbunăriĭ. Partizaniĭ şi sistemul luĭ de guvernămînt pătrunseseră pînă acum în toate felurile de instituţii ale ţăriĭ; două îĭ mai rezistaseră : Creditul agricol şi Universitatea; cel d'întîiĭ era al liberalilor, cea de a doua nu voia să auză de politică. Tocmaĭ cu un an îndărăt, în urma uneĭ lupte înverşunate, Catilina fusese nevoit să-şĭ retragă trupele luĭ în faţa împotriviriĭ energice de pe strada Doamneĭ; de pe atuncĭ a măsurat cu ochiĭ mica distanţă ce îl desparte de Bulevard, şi şĭ-a jurat în bărbie să ia cel puţin cu asalt Universitatea. «Acolo sunt maĭ pacinicĭ ! N'am putut puне mîna pe Creditul funciar, jur cel puţin ca în-

www.digibuc.ro

tr'un an să distrug Creditul intelectual al ţăriĭ»...

Universitatea n'a vrut să crează svonurilor şi a întrebat, în tonul înnalt academic care o deosebeşte:

— Dar care sînt titlurile şi îndreptăţirile Excelenţei voastre? Noi avem legile noastre, regulamentele noastre, felul nostru de a fi care nu durează de mult, dar care ne e tot aşa de drag ca o tradiţie. Care sînt lucrările ştiinţifice ale Excelenţeĭ Voastre?

— Lucrările mele ştiinţifice?... S'a schimbat legea! Eŭ sînt «personalitate de mîna întîia, căreia valoarea şi situaţiunea nu-i iartă să ceară o catedră, nici să-şĭ vadă valoarea cîntărită de de-al de d-voastră»... Eŭ n'am nevoie de lucrărĭ ştiinţifice şi nicĭ de «votul» d-voastră ca să străbat în Universitate; mie nu-mĭ ajunge o singură catedră ca d-voastră muritorilor, căcĭ îmĭ trebuiesc 52 încă pentru toţi partizanii meĭ, cîţĭ nu şĭ-aŭ putut găsi loc prin celelalte ministere. Aţi crezut că-mĭ veţi rezista încă mult or că voĭ cere vre-o dată consimţimîntul vostru?... Eŭ voĭ fi numitul numituluĭ meŭ de la instrucţiunea publică!..

Immărmurita, Universitatea a întrebat din noŭ pe tonul eĭ academic:

— Dar ştie măcar Excelenţa Voastră ce este Universitatea?

— Foarte bine. Sînteţĭ o şcoală secundară de o ordine ceva mai î-

www.digibuc.ro

naltă, în felul cursuluĭ superior de la licee saŭ a Şcoaleĭ de ştiinţe de stat...

—Vă înşelaţĭ, Excelenţă. Noĭ nu sîntem «curs superior» şi nu sîntem nicĭ o «şcoală»; noĭ sîntem o «înaltă instituţie de cultură». Aceste cuvinte aŭ poate nevoe de o oare-care explicaţie: După ce termină copilul patru clase de învăţămînt primar, trece la gimnaziŭ unde maĭ studiază încă patru clase, apoĭ la liceŭ unde, în decurs de alţi patru anĭ, îşĭ săvîrşeşte cultura lui generală; iar după ce se supune unuĭ examen general numit de absolvenţă, intră la Universitatea noastră, unde se urmăresc treĭ lucruri: de a se întregi pe icĭ colo cultura generală a tinerilor; de a li se forma «aptitudinĭ pedagogice» spre a crea din unii viitorĭ profesorĭ (de aceea şi avem anexat pe lîngă noĭ un «Seminar pedagogic); dar, cu deosebire, de a arăta tineretuluĭ cum se fabrică acea ştiinţă însăşĭ care i-a urmărit şi, poate, i-a fermecat în decursul copilărieĭ... Acesta este scopul nostru cel maĭ înalt, titlul nostru principal de glorie, căcĭ ţinem maĭ puţin ca tinerii să introducă o sută de cărţi în mintea lor, cît să înveţe să faca eĭ singurĭ o carte. Atelier ştiinţific şi pedagogic, iată, Excelenţă, cum se poate maĭ ales deîni Universitatea noastră.

— Vorbele voastre n'aŭ nicĭ un înţeles şi pretenţiile voastre ştiinţifice sînt un pretext de a-mĭ rezista

www.digibuc.ro

mai departe. Am să vă tratez ca pe alegătorii din culoarea de verde! Îmi trebue locul vostru de «senator» pentru mine şi locul vostru de rector pentru un... chirurg de valoare. Aţi corupt Universitatea. Am să vă opresc de a mai face politică şi, pentru aceasta, am să vă prefac în sucursala partidului conservator, — nuanţa... democratică.

Şi-a ridicat fruntea Universitatea cu mîndrie şi n'a vrut să auză discutîndu se mai departe. S'aŭ întrerupt cursurile şi s'a anunţat ţereĭ că viitorul nostru intelectual se găseşte în primejdie. Nu ne-am pus în grevă. Acest cuvînt este impropriŭ, nu se găseşte figurînd pe nicĭ una din protestările noastre şi exprimă tocmaĭ contrariul acţiunei întreprinse. Se pun în grevă calfele, lucrătoriĭ din fabricĭ şi conducătoriĭ de omnibus. Aceştĭ nenorociţĭ se rezvrătesc de cîte orĭ sînt jigniţĭ în interesele lor şi cer îmbunătăţirea stăreĭ lor materiale. Starea noastră materială, a profesorilor, lasă de dorit, dar nu ne ar trece prin minte nicĭ odată să ne tînguim împotriva eĭ pe cale revoluţionară. Noĭ ne-am ridicat să apărăm autonomia şi demnitatea noastră, să împedicăm de a se compromite viitorul intelectual al ţereĭ. Noĭ sîntem maşina, care înaintează cu mişcărĭ repezĭ pe calea progresuluĭ: la un moment dat, am zărit pe şine bombe de dinamită puse de nişte fă-

www.digibuc.ro

cătorĭ de rele şi am rugat pe maşinistul nostru iubit să oprească locomotiva... Iar ceĭ de la Universitatea de la Iaşi au avut o inspiraţie şi mai fericită: văzînd pe făcătorii de rele înaintînd amenințători spre eĭ, de cît să lase avuţiile cele maĭ scumpe ale ţăreĭ pe mîna lor, aŭ preferit să asvîrle eĭ înşi-le în aer maşina. Glorie lor! De altminteri nu pentru întîia dată Iaşul s'a jertfit în spre scăparea intereselor Românimeĭ.

* * *

Să ne bucurăm totuşĭ, iubiţi cetăţenĭ, de ultimul atentat al lui Catilina. De sigur acest act a fost vinovat ca puţine altele: răsfoesc istoria secoluluĭ din urmă şi găsesc că de la 1838, de la faimosul articol adiţional, care ţintea să răpească autonomia ţereĭ, nu s'a conceput în istoria noastră nimic maĭ nelegiuit, nimic maĭ primejdios, nimic maĭ îndrăzneţ ca proectul din urmă împotriva universităţilor. Şi totuşi să mulţumim lui Dumnezeŭ că acest proect a văzut lumina zileĭ, căcĭ, mulţumită lui, s'a ajuns la cinci rezultate îmbucurătoare:

1) S'aŭ desvăluit forţele şi gîndurile ascunse ale adversarilor noştri. S'a reabilitat oare-cum fostul ministru Vlădescu. Vlădescu, despre care un om de spirit îmĭ zicea zilele trecute, că «dacă n'ar fi cheltuit în mod vinovat milioanele Caseĭ Şcoalelor, ar fi fost un ministru... *insig-*

www.digibuc.ro

nifient», Vlădescu însuşi a fost depăşit şi ni s'a arătat că guvernul de faţă are multe personalităţi surprinzătoare în rezervă. De sigur că actualul ministru este un om onest. Intrebat mai deunăzi de un profesor secundar dacă are de gînd să îmbunătăţească soarta profesorilor de toate gradele, precum a făgăduit-o în atitea rînduri partidul său, a răspuns categoric: «Cu neputinţă; căci dacă aşi avea un prisos de trei milioane de lei, cu acele trei milioane, toate, ar trebui să acoper golurile fără fund ale Case-Şcoalelor». Şi cu privire la Casa Şcoalelor, să întrebăm pe guvern: s'au achitat pînă acum comilile de absolvenţă din Iunie trecut? Acum şeapte luni, Casa Şcoalelor sleise de mult fondurile trebuitoare pentru plata acestor comisii. Ministrul Disescu e departe de a fi un delapidator. Dar a fost ursit să devină un atentator public. Bombele de dinamită, de cari vă vorbeam adineauri, au fost puse de dînsul, fără ştiinţă. Inconştient, el servise de instrument, ca un copil, în mînile a doi şefi plini de rele intenţii: unul e Catilina,— cel-alt, personagiul, în acelaşi timp comic şi tragic, ce se agită în mijlocul nostru de cît-va timp, şi al cărui nume va răsuna veciniс, silabă cu silabă, greoi, ca amintirea unui păcat, în analele justiţiei noastre jicnite: Bă-dă-răă!

www.digibuc.ro

2) Un al doilea rezultat bun al proectuluĭ e că s'a văzut ce însuşirĭ de disciplină, de ordine intelectuală, de pricepere largă şi de conştiinţă se cer unuĭ titular al ministeruluĭ de instrucţie. S'a văzut că nu e de ajuns să fi fost cine-va profesor mediocru saŭ advocat, chiar de mîna întîia, ca să şi aibă dreptul să se aşeze pe fotoliul pe care l'a glorificat Haret...

3) In al treilea rînd s'aŭ scos Universităţile — cea de la Iaşĭ, în deosebĭ,—de subt înrîurirea personagiuluĭ comico-tragic despre care vă vorbeam adineaurĭ;

4) In al patrulea, vi s'a permis d-voastră, s'a permis ţărĭĭ întregĭ să facă deosebirea între ce este cultură şi ce nu este cultură: ce este eleganţă şi ce este lipsa de eleganţă, ce este demnitate şi ce este lipsa de demnitate.

Asemănaţĭ laolaltă atitudinea celor două universităţĭ cu atitudinea guvernuluĭ. Memoriilor noastre academice li s'a răspuns prin raportul despre care vi s'a vorbit... Citeam deunăzĭ istoria uneĭ doamne din societate care s'a supărat pe o altă doamnă din societate ce-ĭ adusese neajunsurĭ în menaj şi şi-a propus să o pedepsească după cum merită: nevrînd însă să aplice ea însăşĭ pedeapsa, a însărcinat pe jupîneasa din casă, care, zice legenda, în expresiunĭ triviale era neîntrecută. Aşa guvernul s'a supărat pe

www.digibuc.ro

Universitate care-ĭ făcuse neajunsurĭ, dar nevrînd să coboare el însuşi la expresiunĭ carĭ ĭ-ar fi trădat minia, a însărcinat pe un faimos... argat de curte. Raportul... — cum să ĭ zicem ? — «bădărănesc», s'a achitat, pe cît ştiţĭ, cu prisosinţă.

După cele două feluri de eleganţe, aşteptaţĭ cele două feluri de demnităţi. A' treia zi de suspendarea cursurilor universităţeĭ din Bucureşti, a doua zi după demisionarea profesorilor de la Iaşĭ, guvernul îşĭ retrage proiectul. Iar prin culoarele Camereĭ se auzea acest strigăt victorios : «Proiectul a căzut, dar guvernul rămîne ?» Ne-am întrebat atunci dacă am auzit bine. Cu noţiunile elementare de demnitate pe carĭ le avem cu toţiĭ, ne-am fi aşteptat să auzim din potrivă. Căcĭ, dacă guvernul e serios şi dacă proectul era o minune legislativă, n'ar fi fost maĭ potrivit să se auză strigînd : «Guvernul a căzut, dar proectul săŭ rămîne»?—In realitate, ar fi trebuit să cază şi proectul şi guvernul.

5) Dar nu e nicĭ un cîştig mai mare pentru noĭ, de cît pilda frumoasă ce ni s'a dat în timpurile din urmă. De mult timp în istorie, Universităţile nu maĭ ieşiseră din adîncimea studiilor lor, spre a servi de îndrumătoare popoarelor. Cacĭ, poate, de multă vreme, popoarele nu maĭ trecuseră prin epoce aşa de critice. Imprejurările de săptămîna trecută să

www.digibuc.ro

vă dea măsura crizeĭ pe care o străbatem.

Universităţile v'aŭ luminat drumul; ele nu vă pot întovărăşi mai departe. Rămîne la d-v. să urmaţi acest drum, să ridicaţi simţimîntul moral al naţiuneĭ, să împiedicaţi cangrena de a se întinde maĭ departe. Nu e vorba de partid liberal şi de partid conservator. Trebue să ne sculăm ca Romînı împotriva adevăraţilor duşmanı aı neamuluı, trebue să ne luptăm în contra veniriĭ unuĭ al treilea veac de mijloc, să ne ridicăm ca oamenı civilizaţı împotriva cotropireĭ Barbarilor !..

www.digibuc.ro

www.digibuc.ro